

Asia: VN/26422/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (säilöönotto ja maahantulokielto)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta saada lausua hallituksen esitykseen. Erityisesti järjestö haluaa lausunnossaan kiinnittää huomiota lapsen säilöönoton vaikutuksiin ja siinä lapsen edun toteutumiseen.

Lapsen säilöönotolla on todettu olevan lapselle sekä lyhyt- että pitkäkestoisia negatiivisia vaikutuksia. YK:n lapsen oikeuksien komitea on täsmentänyt lapsen oikeuksien sopimuksen suosituksia ilmaisemalla, ettei lasta tule ottaa säilöön hänen maassa oleskeluunsa liittyen. Lapsen oikeuksien komitea on useampaan otteeseen, viimeksi vuonna 2023, kehottanut Suomea lopettamaan turvapaikanhakija- ja maahanmuuttajalasten säilöönoton. Myös YK:n ihmisoikeuskomitea on keväällä 2021 Suomelle antamissaan suosituksissa kehottanut Suomea lisäämään säilöönoton vaihtoehtojen käyttämistä ja harkitsemaan kieltävänsä yleisesti lasten säilöönoton maahanmuuton yhteydessä.

Pelastakaa Lapset katsoo, että lapsen siirtolaisperustainen säilöönotto ei missään tilanteessa ole lapsen edun mukainen toimenpide. Pelastakaa Lapset kehottaa lasten ja lapsiperheiden kohdalla etsimään vaihtoehtoja lasten ja perheiden säilöönotolle ja kieltämään lapsen säilöönoton kokonaan.

Niin kauan kuin säilöönotto on Suomen lain mukaisesti käytössä oleva ja mahdollinen toimenpide, järjestö suosittaa, että säilöönotossa ja nyt tehdyssä lakiesityksessä kiinnitetään huomiota erityisesti lapsen ja huoltajan säilöönoton keston, säilöönottiloihin ja turvallisuuteen.

Esityksen taustoitustiosion mukaan lapsen säilöön ottaminen nykytilanteessa edellyttää, että ulkomaalaislaissa säädetty edellytys säilöön ottamiselle on olemassa, yksilöllisen arvioinnin

perusteella muut turvaamistoimet todetaan riittämättömiksi ja säilöönotto viimesijaisena keinona välttämättömäksi. Ennen säilöön ottamista on kuultava lasta ja varattava tilaisuus sosiaalityöntekijälle tulla kuulluksi. Ilman huoltajaa tulleen lapsen kohdalla on ennen säilöönottoa kuultava myös lapsen edustajaa.

Huoltajansa kanssa säilöön otetaan esityksen mukaan lapsia, joiden kohdalla katsotaan, että lapsen säilöönotto on välttämätöntä lapsen ja huoltajan perheyhteyden ylläpitämiseksi. Lapsen säilöönotto liittyy esityksen mukaan usein muun muassa yksinhuoltajavanhemman ja lapsen tilanteeseen. Huoltajansa kanssa säilöön otetun lapsen säilöönottoaika on ollut sama kuin aikuisilla, eli enimmillään vuoden. Suomessa esityksen mukaan perheensä kanssa olevaa lasta ei lähtökohtaisesti oteta säilöön, vaan lapsi sijoitetaan säilöönottoyksikön yhteydessä toimivaan avoimeen vastaanottokeskukseen. Käytännössä vuosina 2019-23 lapsen säilöönottoaika on ollut 1-18 vuorokautta, ja näinä vuosina on kirjattu 56 huoltajansa kanssa säilöönottoyksiköihin tullutta lasta.

Ulkomaalaislaissa kielletään ilman huoltajaa maassa olevien alle 15-vuotiaiden lasten säilöönotto. Ilman huoltajaa olevien 15 vuotta täyttäneiden lasten säilöönotto on rajattu enintään kuuteen vuorokauteen. Vuosina 2019-23 on säilöönottoyksiköiden tilastojen mukaan otettu säilöön kuusi ilman huoltajaa ollutta lasta, joiden säilöönoton kesto on ollut 1,3-2 vuorokautta.

Nyt lakiehdotuksessa esitetään aikuisen, perheen tapauksessa vanhemman, säilöönoton enimmäiskeston kasvattamista 18 kuukauteen. Lapsen säilöönoton kestoa suunnitellaan samalla rajattavaksi enintään kuuteen kuukauteen. Esityksessä ei avata säilöönoton jälkeisiä toimenpiteitä lapsen kohdalla.

Lapsen säilöönoton keston rajaaminen on kannatettava toimenpide. Pelastakaa Lapset haluaa kuitenkin esittää huolensa siitä, miten huoltajansa kanssa säilöön otetun lapsen kohdalla suunnitellaan toimittavan, mikäli huoltajan säilöönotto jatkuu lapsen säilöönoton päätyttyä. Mikäli lapsen säilöönotto rajataan kuuteen kuukauteen, ja samanaikaisesti vanhemman mahdollinen säilöönoton kesto pitenee jopa puoleentoista vuoteen, saatetaan äärimmillään päätyä tilanteeseen, jossa lapsi ja huoltaja saattavat olla erillään jopa vuoden ajan sen jälkeen, kun lapsi on päästetty vapaaksi säilöstä. Lapsen ja huoltajan erottamisessa lapsen edun tulee olla ensisijainen peruste. Jos lapsen ja vanhemman on katsottu voivan olla yhdessä säilöönottoyksikössä perheyhteyden säilyttämiseen liittyen, on perheyhteyden säilyttäminen myös lapsen säilöönoton päätyttyä keskeinen seikka. Koska säilöönotto ei ole lapsen edun mukainen toimenpide, on tärkeää myös huoltajien kohdalla aktiivisesti etsiä säilöönnotolle vaihtoehtoisia turvaamistoimia, joilla varmistetaan samalla lapsen ja huoltajan yhdessä pysymisen mahdollisuus.

Lisäksi vaikka lapsen säilöönoton keston rajaaminen on kannatettava toimenpide sinänsä, on lapsen säilöönoton mahdollisena kestona puoli vuotta erittäin pitkä aika lapselle. Myös aikuiselle 1,5 vuoden säilöönotto on huomattavan pitkäkestoinen. On myös tärkeää huomioida, että siirtolaisperustaisessa lapsen säilöönnotossa vapaudenriiston perusteena ei ole lapsen suorittama

rikos, vaan syynä on lapsen maassaolostatus, ja taustalla on usein lapsen tai perheen kansainvälisen suojelun hakemus. Lapsen taustakokemukset jo itsessään voivat olla erityisen raskaat, vaikka kansainvälisen suojelun perusteet eivät Suomen lain mukaan olisikaan täyttyneet. Tästä johtuen erityisesti lasten ja näiden perheiden kohdalla on erityisen tärkeää olla vaihtoehtoja säilöönnotolle.

Lapsen säilöönnotto on tähän asti ollut ulkomaalaislain mukaisesti mahdollista vain säilöönnottoyksiköissä, ei esimerkiksi poliisin tai rajavartiolaitoksen tiloissa. Joutsenon vastaanottokeskuksen yhteydessä olevassa säilöönnottoyksikössä on ollut erilliset tilat lapsille ja perheille sekä muille haavoittuville ryhmille. Helsingin säilöönnottoyksikössä ei Pelastakaa Lasten tietojen mukaan ainakaan vielä vuonna 2020 ollut erillisiä tiloja lapsiperheille, vaan lapset olivat sijoittuneet samoihin tiloihin säilöön otettujen aikuisten kanssa. Aiemminkin Pelastakaa Lapset on esittänyt huolensa lasten sijoittamisesta tiloihin, joissa saattaa olla säilöönnotettuna samanaikaisesti myös väkivaltaisia aikuisia.

Lakiesityksessä perustellaan lapsen edun toteutumista uuden säilöönnottoperusteen käyttöön ottamisella, jolla varmistetaan että henkilöt, jotka aiheuttavat häiriötä ja vaarantavat muiden asukkaiden turvallisuuden vastaanottokeskuksissa, voitaisiin jatkossa ottaa aiempaa helpommin säilöön. Esityksen mukaan näin voidaan luoda vastaanottokeskuksissa asuville lapsille entistä turvallisemmat olosuhteet, jotta he eivät joutuisi väkivaltaisen kohtelun uhreiksi tai todistamaan väkivaltaista käyttäytymistä.

Lasten ja perheiden turvallisuuden varmistaminen vastaanottokeskuksissa onkin kannatettava tavoite. Samanaikaisesti Pelastakaa Lapset on kuitenkin huolissaan säilöön otettavista lapsista, jotka mahdollisesti voisivat olla samoissa tiloissa säilöön otettujen aikuisten kanssa, ja saattaisivat säilössä joutua joko väkivaltaisen kohtelun uhriksi tai todistamaan väkivaltaista käyttäytymistä. Kuten esityksessä sanotaan, yhteiskunnan tulisi kyetä järjestämään kaikille kansainvälistä suojelua hakeville turvallinen elinympäristö vastaanottojärjestelmässä. Pelastakaa Lasten näkemyksen mukaan tämä pätee myös maastapoistamistilanteissa, joissa lapsi saattaa odottaa maastapoistamista säilöönnottoyksikössä. Lapsia ei tule pitää samoissa tiloissa väkivaltaisesti käyttäytyvien ja rikoksista epäiltyjen tai tuomittujen henkilöiden kanssa.

Ehdotetussa uudessa pykälässä (123 b §) säädettäisiin lisäksi mahdollisuudesta poiketa poikkeustilanteessa säilöön otetun ulkomaalaisen sijoittamisesta ja tuomioistuinkäsittelystä säädetyistä. Poikkeustilanteessa voitaisiin käyttää säilöönnottoyksiköiden ohella myös poliisin tai Rajavartiolaitoksen pidätystiloja taikka muuta sisäministeriön päätöksessä erikseen määriteltyä paikkaa säilöönnototarkoituksessa. Säilölain 11 §:n 3 momentin mukaan säilöön otetut perheet sijoitetaan erillisiin, riittävän yksityisyyden takaaviin majoitustiloihin, mutta myös tästä voitaisiin pykälässä tarkoitettussa poikkeustilanteessa poiketa.

Pelastakaa Lasten näkemys on, että mikäli poikkeustilanteessa poikettaisiin myös perheiden kohdalla säilölain mukaisesta menettelystä, tulee sääntelyssä selkeästi ilmaista miten varmistetaan, että

lapset eivät altistu aikuisten väkivaltaiselle käytökselle tai joudu majoittumaan muuten turvattomissa tai lapselle soveltumattomissa tiloissa.

Huomiot koskien maahantulokieltoa:

Esityksen mukaan voidaan arvioida, että harkinnanvaraisuuden poistaminen maahantulokieltoa määrättäessä vaikuttaa kielteisesti lapsen edun

toteutumiseen. Maahantulokielto vaikeuttaa Schengen-alueelle jäävän ja maahantulokieltoon määrätyn henkilön tapaamisia. Pelastakaa Lasten näkemys on, että lapsen etuun on myös maahantulokiellon yhteydessä kiinnitettävä erityistä huomiota, ja pyrittävä varmistamaan perheyhteyden säilyttämisen mahdollisuus.

Viitanen Eveliina
Pelastakaa Lapset ry